

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

ЯЩУК ОЛЕНА МИКОЛАЇВНА

УДК: 378:373.3.011.3-051(043.3)

**ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО ФОРМУВАННЯ
ЛОГІЧНИХ УМІНЬ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат педагогічних наук, професор
Коберник Галина Іванівна,
Уманський державний педагогічний університет імені
Павла Тичини,
завідувач кафедри теорії початкового навчання.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Коломієць Алла Миколаївна,
Вінницький державний педагогічний університет імені
Михайла Коцюбинського, проректор з наукової роботи;

кандидат педагогічних наук, доцент
Зорочкіна Тетяна Сергіївна,
Черкаський національний університет імені Богдана
Хмельницького,
доцент кафедри початкової освіти.

Захист відбудеться «29» листопада 2018 р. о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розісланий «29» жовтня 2018 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Совгіра

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Кардинальні перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають відповідних змін у всіх сферах життя, у тому числі й освіти. Це обумовлює підвищення вимог до змісту та якості навчання учнів у закладах загальної середньої освіти, відповідно і до підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти.

Розв'язання означеної проблеми, очевидно, повинно базуватися на підвищенні ефективності фундаментальної підготовки майбутніх учителів, наповненні її новим змістом, розширенні обсягу знань студентів, формуванні готовності до викладання тих предметів, які пропонуються сучасній школі, навіть якщо вони належать до варіативної частини навчальних планів, зокрема до «Логіки», у процесі вивчення якої відкриваються можливості для формування в молодшого школяра вміння аналізувати явища навколишньої дійсності, набувати переконливості у висловлюваннях, міркуваннях, відстоювати та доводити власну точку зору.

Актуальність проблеми підготовки майбутніх учителів, у тому числі й початкової школи, визнається на міжнародному рівні, що відображено в положеннях таких документів: доповіді Європейської комісії «Освіта та навчання в Європі 2020: Відповіді від держав-членів ЄС» (2014–2020 рр.), «Стратегії для розумного, сталого та всеосяжного зростання» (Повідомлення комісії Європа 2020) (березень 2010 р.), Міжнародній стандартній класифікації освіти (2012–2021 рр.).

На національному рівні означені положення задекларовано в Законах України «Про освіту» (2017 р.), «Про вищу освіту» (2014 р., зі змінами, внесеними 2018 р.), Національній рамці кваліфікацій (2011 р.), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), Національному освітньому глосарії: вища освіта (2014 р.), Концепції «Нова українська школа» (2018 р.). Отже, зміни у змісті та концептуальних основах початкової освіти зумовлюють соціальну потребу в підготовці нового покоління вчителів.

Сучасний стан підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти, провідні підходи до її модернізації висвітлено у працях О. Абдуліної, Б. Андрієвського, В. Бондаря, С. Гончаренка, Г. Коберник, О. Комар, А. Коломієць, В. Кременя, В. Кузя, Д. Пашенка, С. Сисоевої, С. Совгіри, М. Фіцули та ін. Науковці стверджують, що новий зміст підготовки має включати фундаментальні загальнофілософські, загальнокультурні, психолого-педагогічні та спеціальні знання, інноваційний стиль педагогічного мислення, готовність до прийняття творчих рішень, потребу до постійної самоосвіти, уміння і навички практичної педагогічної діяльності, які невдовзі дозволять педагогу вивчати й діагностувати рівень сформованості ключових компетентностей вихованців, організовувати їхню спільну роботу, формувати соціально цінні якості особистості.

Сучасні вчені-педагоги (Н. Бібік, Л. Ващенко, Л. Занков, О. Овчарук, В. Паламарчук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, М. Скаткін, О. Халабузар, Ю. Рашкевич та інші) теоретично обґрунтували й експериментально довели, що школа не забезпечує випускників необхідним рівнем логічної грамотності. Пасивне ставлення педагогів до такого важливого аспекту навчання призводить до того, що у випускників загальноосвітньої школи недостатньо розвинене логічне мислення, не

сформовані логічні вміння. Проблема залишається актуальною й у дорослому житті, тому формувати логічні вміння учнів необхідно з перших років навчання в школі.

Актуальність означеної проблеми підтверджується низкою суперечностей між:

– суспільною потребою у формуванні логічно мислячої особистості та традиційною моделлю підготовки майбутніх учителів, зорієнтованою переважно на «знаннєву парадигму»;

– уведенням до варіативної частини навчальних планів початкової школи предмета «Логіка» та відсутністю в учителів необхідної теоретичної і методичної підготовки до викладання його у початковій школі;

– необхідністю вдосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів логічних умінь та відсутністю науково обґрунтованого змісту, навчально-методичного забезпечення освітнього процесу в закладах вищої освіти.

Отже, актуальність і значущість означеної проблеми, її недостатня теоретична і практична розробленість та виявлені суперечності зумовили вибір теми дисертаційного дослідження – **«Підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до науково-дослідної теми кафедри теорії початкового навчання Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини «Підготовка вчителя до використання новітніх технологій навчання у початковій школі» (реєстраційний номер 0111U007549). Тему дослідження затверджено вченою радою Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 4 від 24 листопада 2015 р.) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 26 січня 2016 р.).

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи.

Гіпотеза дослідження. В основу дослідження покладено гіпотезу, згідно з якою процес підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи буде здійснюватися ефективно за таких педагогічних умов: цілеспрямованої мотивації майбутніх учителів початкової школи до оволодіння методикою формування в учнів логічних умінь; удосконалення змістового наповнення та навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з метою засвоєння знань із логіки студентами спеціальності «Початкова освіта» у закладах вищої освіти; використання інтерактивних форм і методів у підготовці студентів до набуття досвіду викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Відповідно до поставленої мети і гіпотези було визначено такі **завдання** дослідження:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми в теорії та практиці підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи та уточнити сутність ключових понять дисертаційної роботи.

2. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до формування в учнів логічних умінь.

3. Розробити й апробувати модель підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи.

4. Обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи.

Об'єкт дослідження – процес підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Предмет дослідження – педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи.

Для розв'язання поставлених завдань на всіх етапах педагогічного дослідження застосовувався **комплекс методів**: теоретичні – аналіз, порівняння, систематизація та узагальнення даних, отриманих у процесі вивчення філософської, психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження з метою характеристики стану розробленості наукової проблеми та розкриття сутності ключових понять; моделювання для побудови моделі підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи; емпіричні – спостереження, анкетування, бесіди, метод експертної оцінки, самооцінка власного досвіду, тестування, педагогічний експеримент: констатувальний – для визначення вихідного рівня готовності студентів до формування логічних умінь в учнів початкової школи, формувальний – з метою перевірки ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи та виявлення динаміки підвищення рівнів готовності студентів до означеного напрямку майбутньої педагогічної діяльності; статистичні – методи математичної статистики для кількісного та якісного аналізу результатів дослідження та підтвердження висунутої гіпотези.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальну роботу проведено на базі Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка, Рівненського державного гуманітарного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії. До експерименту залучено 366 студентів спеціальності «Початкова освіта» та 52 викладачів фахових дисциплін закладів вищої освіти та вчителів-практиків.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

вперше обґрунтовано педагогічні умови, які забезпечують ефективність процесу підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи (цілеспрямована мотивація майбутніх учителів початкової школи до оволодіння методикою формування в учнів логічних умінь; удосконалення змістового наповнення та навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з метою засвоєння знань із логіки студентами спеціальності «Початкова освіта» у закладах вищої освіти; використання інтерактивних форм і методів у підготовці студентів до набуття досвіду викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь в учнів молодшого шкільного віку); розроблено модель підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи як синтез взаємопов'язаних її компонентів (цільового, методологічного, змістово-діяльнісного, оцінно-результативного); визначено

критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи;

уточнено сутність понять: «логічні уміння учнів початкової школи», «формування логічних умінь учнів початкової школи», «підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи»;

подальшого розвитку набули зміст, форми і технології підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес закладів вищої освіти методики діагностування рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи; у розробці авторських навчальних програм, спрямованих на удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи та реалізацію навчально-методичного забезпечення: оновлено зміст дисциплін «Педагогіка» і «Психологія» темами, пов'язаними із діагностикою й особливостями формування логічних умінь у молодших школярів та методикою роботи у цьому напрямі; дисципліни «Математика» та «Методика навчання освітньої галузі “Математика”» доповнено матеріалами для вивчення основних понять із логіки, операцій над ними, логічних законів тощо; збільшено кількість годин на вивчення методики розв'язування завдань із логіки.

Автором розроблено й апробовано програму дисципліни «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі» для студентів спеціальності «Початкова освіта» (освітній рівень «бакалавр»), її навчально-методичне забезпечення, які можуть бути використані у процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи та в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Результати дисертаційної роботи *впроваджено* в освітній процес Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка (довідка №01-09/05-116 від 20.04.2018), Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 08.03/20 від 23.04.2018), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 577/01 від 05.04.2018), Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (довідка № 166 від 05.04.2018).

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти» (Умань, 2014), «Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2015), «Наукові пошуки ХХІ століття: молодіжний вимір» (Київ, 2015), «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення» (Умань, 2015), «Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати» (Братислава, 2016), «Викладач і студент: мобільність в умовах кредитно-трансферної системи» (Черкаси, 2016), «Актуальные научные исследования в современном мире» (Переяслав-Хмельницький, 2016), «Розвиток наукової та інноваційної діяльності в освіті: здобутки, проблеми, перспективи» (Умань, 2016), «Фундаментальні та прикладні дослідження: сучасні науково-практичні рішення та підходи» (Баку – Ужгород – Дрогобич, 2016), «Актуальні проблеми наступності дошкільної і початкової освіти» (Кам'янець – Подільський, 2017), «Фундаментальні та прикладні дослідження:

сучасні науково-практичні рішення та підходи» (Баку – Ужгород – Дрогобич, 2017), «Формування особистості в багатоступеневій системі освіти: досвід, реалії, перспективи» (Умань, 2017), «Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи» (Умань, 2017), «Професійне становлення особистості: проблеми і перспективи» (Хмельницький, 2017), «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти» (Умань, 2018);

всеукраїнських – «Психолого-педагогічні проблеми сільської школи» (Умань, 2015), «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи» (Умань, 2015), «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький, 2015), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2015), «Психолого-педагогічні проблеми сільської школи» (Умань, 2015), «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи» (Умань, 2016), «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів» (Умань, 2016), «Актуальні проблеми практичної психології» (Глухів, 2016), «Актуальні проблеми дошкільної освіти: перспективи, інновації, розвиток» (Глухів, 2017), «Інститут класного наставництва – новий етап у роботі сім'ї та школи» (Умань, 2017), «Дошкільна освіта України в контексті інтеграції до європейського простору» (Глухів, 2017), «Від творчого педагога до творчої дитини: гармонія партнерської взаємодії педагога з дитиною» (Кам'янець-Подільський, 2017), «Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: досвід та перспективи» (Умань, 2018), «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми, перспективи» (Умань, 2018), «Особистісне зростання: теорія і практика» (Житомир, 2018).

Публікації. Результати дослідження відображено у 18 одноосібних наукових працях, серед яких: 6 статей, які відображають основні наукові результати дослідження, з них 1 – у зарубіжному фаховому виданні, 10 – апробаційного характеру, 2 – додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (240 найменувань, з них 11 – іноземною мовою), 18 додатків на 93 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 305 сторінок, із них основного тексту – 176 сторінок. Дисертація містить 12 рисунків, 25 таблиць.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, її зв'язок із науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет наукового пошуку; сформульовано гіпотезу, методи дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів, наведено відомості про впровадження, апробацію результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – *«Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи»* – з'ясовано стан дослідженості проблеми в теорії та практиці підготовки майбутніх учителів у закладах вищої освіти, зокрема до формування логічних умінь в учнів початкової школи; уточнено сутність ключових понять дисертаційної роботи.

У результаті аналізу наукових джерел з'ясовано, що однією з характерних особливостей початку ХХІ століття є посилення уваги науковців і педагогів-практиків до інтелектуального розвитку особистості школяра та формування його критичного мислення. У цих умовах акцентується значущість процесу формування логічних умінь учнів, в тому числі й молодших школярів, та відповідної підготовки майбутніх учителів.

Вивчення та аналіз досліджень, які торкаються підготовки майбутніх учителів початкової школи, дали змогу виділити декілька груп дослідників, у роботах яких тією чи іншою мірою розкрито і обґрунтовано провідні ідеї та шляхи удосконалення підготовки майбутніх фахівців.

Першу групу досліджень становлять дисертації, у яких досліджено загальні питання професійної підготовки майбутніх педагогів (В. Гончаров, І. Демченко, Є. Ільїн, І. Ісаєв, Г. Коберник, О. Коберник, В. Коваль, А. Коломієць, О. Комар, Т. Нестеренко та ін.); другу – наукові праці, які розкривають проблеми підготовки майбутніх учителів початкової школи (Н. Бібік, С. Власенко, Т. Гарачук, Н. Глузман, В. Ільман, Н. Істомін, Т. Зорочкіна, А. Коломієць, В. Ковальчук, Т. Мамонтова, О. Отич, І. Пальшкова, Л. Петухова, О. Савченко, Г. Тарасенко та ін.); третю – роботи, у яких актуалізовано проблему інтелектуального розвитку учнів, формування їхнього логічного мислення (В. Давидов, О. Митник, Ю. Музика, В. Паламарчук, Г. Сікорська, Ю. Шарун та ін.); четверту – дослідження, у яких розкрито особливості формування особистості молодшого школяра (Н. Безлюдна, Т. Гарачук, Г. Коберник, О. Комар, О. Муковіз, Т. Нестеренко, О. Олійник та ін.).

Встановлено, що у вітчизняних та зарубіжних наукових джерелах (Н. Бібік, А. Богуш, М. Вашуленко, С. Власенко, Я. Гаєвець, Т. Гарачук, Н. Глузман, Т. Грітченко, П. Гусак, Б. Друзь, В. Завіна, В. Ільман, Н. Істоміна, Т. Зорочкіна, А. Коломієць, Г. Коберник, В. Ковальчук, М. Лещенкова, Є. Лодатко, Т. Мамонтова, О. Отич, І. Пальшкова, О. Савченко, С. Скворцова, Л. Стойлова, К. Тамбовська, Г. Тарасенко, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін.) простежується підвищений інтерес до підготовки майбутніх учителів початкової школи, до роботи з математично здібними учнями, формування культури мислення молодшого школяра, формування ключових компетентностей у молодших школярів, зокрема й процесу формування в учнів логічних умінь. Водночас серед науковців не існує однозначного тлумачення змісту понять «уміння», «логічні вміння» тощо.

Опрацювання наукової літератури з досліджуваної проблеми дало змогу уточнити зміст понять: «логічні уміння учнів початкової школи», «формування логічних умінь учнів початкової школи», «підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи».

Під *логічними вміннями учнів початкової школи* розуміємо здатність учнів молодшого шкільного віку організувати свою розумову діяльність, тобто аналізувати, порівнювати, виділяти головне в навколишній дійсності (природі, побуті, ігровій діяльності); давати правильні визначення понять, які розглядаються в початковій школі, розрізняти їх види, виділяти істотні й неістотні ознаки; будувати прості та складені судження, визначати їх істинність і хибність; будувати правильні умовиводи і міркування; при розв'язуванні задач створювати такий ланцюжок дій, який призведе до очікуваного результату.

Формування логічних умінь учнів початкової школи вважаємо цілеспрямованим і систематично здійснюваним педагогічним процесом оволодіння молодшими школярами логічними уміннями, результатом якого є їхня здатність шляхом аналізу, порівняння, виділення головного давати означення поняттям, виконувати логічні операції над ними, будувати судження, умовиводи та встановлювати їх істинність.

Підготовку майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи розуміємо як педагогічний процес, який передбачає набуття майбутніми фахівцями знань із логіки та методики формування логічних умінь у молодших школярів, практичного досвіду оперувати та застосовувати основні логічні закони при розв'язуванні різних типів логічних завдань, навичок викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь молодших школярів.

У другому розділі – «Діагностика готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи» – визначено критерії, показники, схарактеризовано рівні та досліджено стан готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи; висвітлено організацію та методику проведення констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи в теорії і практиці закладів вищої освіти на рівні наукової, навчально-методичної літератури, періодичних видань, навчальних планів і програм дав можливість виокремити критерії, показники та рівні готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до формування в учнів логічних умінь: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний. Показниками мотиваційного критерію визначено: комплекс зовнішніх або внутрішніх мотивів педагогічної діяльності; схильність, сформованість ціннісних орієнтацій та інтерес до майбутньої роботи вчителя початкової школи, професійна спрямованість на формування в учнів логічних умінь; показниками когнітивного – рівень знань із педагогіки, психології, логіки, математики та методики її навчання; діялісного – сформованість системи педагогічних умінь і навичок узагальнювати та застосовувати знання з вищезазначених дисциплін при розв'язанні логічних вправ та завдань у практичній діяльності під час формування в молодших школярів логічних умінь, індекс задоволеності професійною діяльністю у студентів.

Відповідно до розроблених критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь у молодших школярів: високий, достатній, середній і початковий.

За високого рівня у студентів переважають внутрішні мотиви педагогічної діяльності; схильність та інтерес до педагогічної діяльності, зокрема до формування логічних умінь учнів. Студенти повною мірою володіють знаннями з педагогіки, психології, логіки, математики і методики її навчання, необхідними для формування логічних умінь, упевнено використовують ці знання у практичній діяльності: чітко висловлюють свою думку, самостійно визначають істинність чи хибність суджень, виділяють істотні та неістотні ознаки понять, будують умовиводи, творчо підходять до розв'язування логічних завдань.

У студентів з достатнім рівнем переважають внутрішні мотиви педагогічної діяльності над зовнішніми (позитивними і негативними) мотивами, але присутній

показник зовнішніх негативних мотивів; студенти схильні до педагогічної діяльності, але лише частково – до формування логічних умінь учнів; у цілому добре володіють знаннями з педагогіки, психології, логіки, математики і методики її навчання, необхідними для формування логічних умінь, але мають труднощі при застосуванні їх у практичній діяльності: не переконливо, але аргументовано висловлюють свою думку, самотійно визначають істинність чи хибність суджень, виділяють істотні та неістотні ознаки понять, будують умовиводи.

Студенти із середнім рівнем характеризуються майже рівномірним проявом внутрішніх, зовнішніх позитивних і зовнішніх негативних мотивів педагогічної діяльності; є схильність до педагогічної діяльності, проте слабка – до формування логічних умінь учнів. Студенти добре володіють знаннями з педагогіки, психології, логіки, математики і методики її навчання, необхідними для формування логічних умінь; але лише частково застосовують ці знання у практичній діяльності: здебільшого впевнено висловлюють свою думку, за допомогою викладача і самотійно за зразком визначають істинність чи хибність суджень, виділяють істотні та неістотні ознаки понять, будують умовиводи.

У студентів із початковим рівнем готовності переважають зовнішні негативні мотиви педагогічної діяльності; часткова схильність до педагогічної діяльності; студенти мають слабкі знання з педагогіки, психології, логіки, математики і методики її навчання, що є необхідними для формування логічних умінь, вони не вміють застосовувати ці знання у практичній діяльності: не впевнено та лише з допомогою викладача висловлюють свою думку, визначають істинність чи хибність суджень, виділяють істотні та неістотні ознаки понять, будують умовиводи.

Для визначення стану готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів у практиці роботи закладів вищої освіти та виокремлення знань і вмінь, які необхідні майбутньому вчителю для формування логічних умінь молодших школярів, проведено опитування викладачів факультетів початкової освіти та вчителів-практиків. Більшість опитаних вважають, що формування логічних знань, умінь та навичок має починатися ще під час навчання в школі; вони не замислювались над питаннями, пов'язаними з формуванням логічних умінь та методикою роботи у цьому напрямі. Проведене опитування дозволило виділити знання та вміння, необхідні для успішного викладання «Логіки» у початковій школі.

Отримані результати покладено в основу проведення дослідно-експериментальної роботи з визначення рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів, яка включала констатувальний та формувальний етапи.

Для проведення експерименту в експериментальних і контрольних групах використано систему діагностичних методик: за *мотиваційним критерієм*: методику «Мотивація професійної діяльності» К. Замфір в модифікації А. Реана; методику Т. Дубовицької «Діагностика спрямованості навчальної мотивації», діагностичний опитувальник (авторський), методику М. Рокича «Визначення ціннісних орієнтацій»; за *когнітивним*: тестування, анкетування, тест на інтелект за методикою Р. Амтхауера; за *діяльнісним* – контрольну роботу з логіки, опитування, тестування, результати оцінювання педагогічної практики.

До експериментальних груп входили студенти (181 особа) Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Рівненського державного гуманітарного університету, Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії, Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка. До контрольної – 185 студентів різних педагогічних закладів вищої освіти.

Констатувальний етап експерименту показав сформованість початкового рівня готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи, який характерний для 54,6 % студентів контрольної групи та 54,5 % – експериментальної, середній – відповідно 43,4 % та 44,0 % студентів, достатній – 1,8 % та 1,3 %, високий – 0,2% студентів обох груп. Встановлено домінування початкового рівня готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи за мотиваційним, когнітивним, діяльнісним критеріями в експериментальній та контрольній групах. Це свідчить про те, що у майбутніх учителів початкової школи не сформована позитивна мотивація на педагогічну діяльність, пов'язану із формуванням логічних умінь молодших школярів. Студенти мають слабку теоретичну, практичну і методичну підготовку до зазначеного виду педагогічної діяльності. У процесі їхньої підготовки приділено недостатню увагу вивченню логіки та методики її навчання, а також закріпленню теоретико-методичних знань під час проходження педагогічних практик. Причини такого становища вбачаємо у невідповідності традиційної парадигми підготовки студентів спеціальності «Початкова освіта» сучасним вимогам, у неналежному науково-методичному забезпеченні процесу підготовки майбутніх учителів до вивчення логіки.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження ефективності педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи» – розроблено й апробовано модель, визначено й обґрунтовано сукупність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи, представлено результати формувального етапу експериментальної роботи.

На основі аналізу психолого-педагогічної літератури та результатів констатувального етапу експерименту побудовано модель підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи, яка охоплює такі блоки: цільовий; методологічний; змістово-діяльнісний; оцінно-результативний.

Цільовий блок моделі визначає її мету: підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів у закладах вищої освіти, що деталізується завданнями: формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності; оволодіння сукупністю спеціальних знань, необхідних для досягнення якості та результатів навчання логіки; формування педагогічних умінь і навичок розв'язування логічних задач та вправ з метою використання їх у подальшій професійній діяльності.

Методологічний – включає такі підходи: системний, особистісно-діяльнісний, герменевтичний, культурологічний та компетентнісний і принципи навчання (науковості, системності, послідовності, доступності, зв'язку з життям і практикою),

які є найбільш ефективними для підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь у молодших школярів.

У змістово-діяльнісному блокові визначено зміст (оновлення змісту навчальних дисциплін «Психологія», «Педагогіка», «Математика», «Методика навчання освітньої галузі “Математика”»); упровадження в освітній процес дисципліни «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі»), форми (лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, навчальні екскурсії, індивідуальні навчально-дослідні завдання, конференції, консультації), методи (традиційні та інтерактивні), засоби (словесні, наочні, технічні візуальні та аудіовізуальні), технології (проектна, подієва, проблемного навчання, інформаційна).

Оцінно-результативний блок моделі охоплює критерії (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний), рівні (високий, достатній, середній, початковий) та результат – підвищення рівня готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь учнів у процесі фахової підготовки (рис. 1).

Формувальний експеримент передбачав апробацію в експериментальних групах розробленої моделі та впровадження в освітній процес педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи.

Перша педагогічна умова – цілеспрямована мотивація майбутніх учителів початкової школи до оволодіння методикою формування в учнів логічних умінь – упроваджувалася шляхом: розвитку в майбутніх учителів початкової школи впевненості у своїй спроможності сприяти оволодінню учнями логічними уміньми, усвідомлення необхідності оволодіння теоретичними знаннями та методикою розв’язування задач із логіки з метою подальшого формування в учнів логічних умінь; посилення інтересу до професійного вдосконалення відповідно до нових програм навчання в початковій школі, які спрямовані на формування логічних умінь; переконаності у необхідності постійного процесу самовдосконалення та самоосвіти. На лекціях із психолого-педагогічних та математичних дисциплін студентів знайомили із сучасними вимогами до формування логічного та критичного мислення в учнів; демонстрували можливості оперування логічними поняттями у професійно-педагогічній діяльності (на конкретних прикладах зі шкільної практики доводили пряму залежність між рівнем підготовки до формування логічних умінь учнів та якістю освітнього процесу).

Для формування переконаності у необхідності постійного процесу самовдосконалення і самоосвіти, для студентів експериментальних груп проведено інтелектуальні ігри «Найрозумніший студент факультету початкової освіти», «Юний Піфагор», зустрічі, майстер-класи вчителів-практиків та ін.

З метою реалізації другої умови – удосконалення змістового наповнення та навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з метою засвоєння знань із логіки студентами спеціальності «Початкова освіта» у закладах вищої освіти – оновлено зміст дисциплін загальнокультурного, психолого-педагогічного, предметного циклів у їх підготовці до формування логічних умінь молодших школярів.

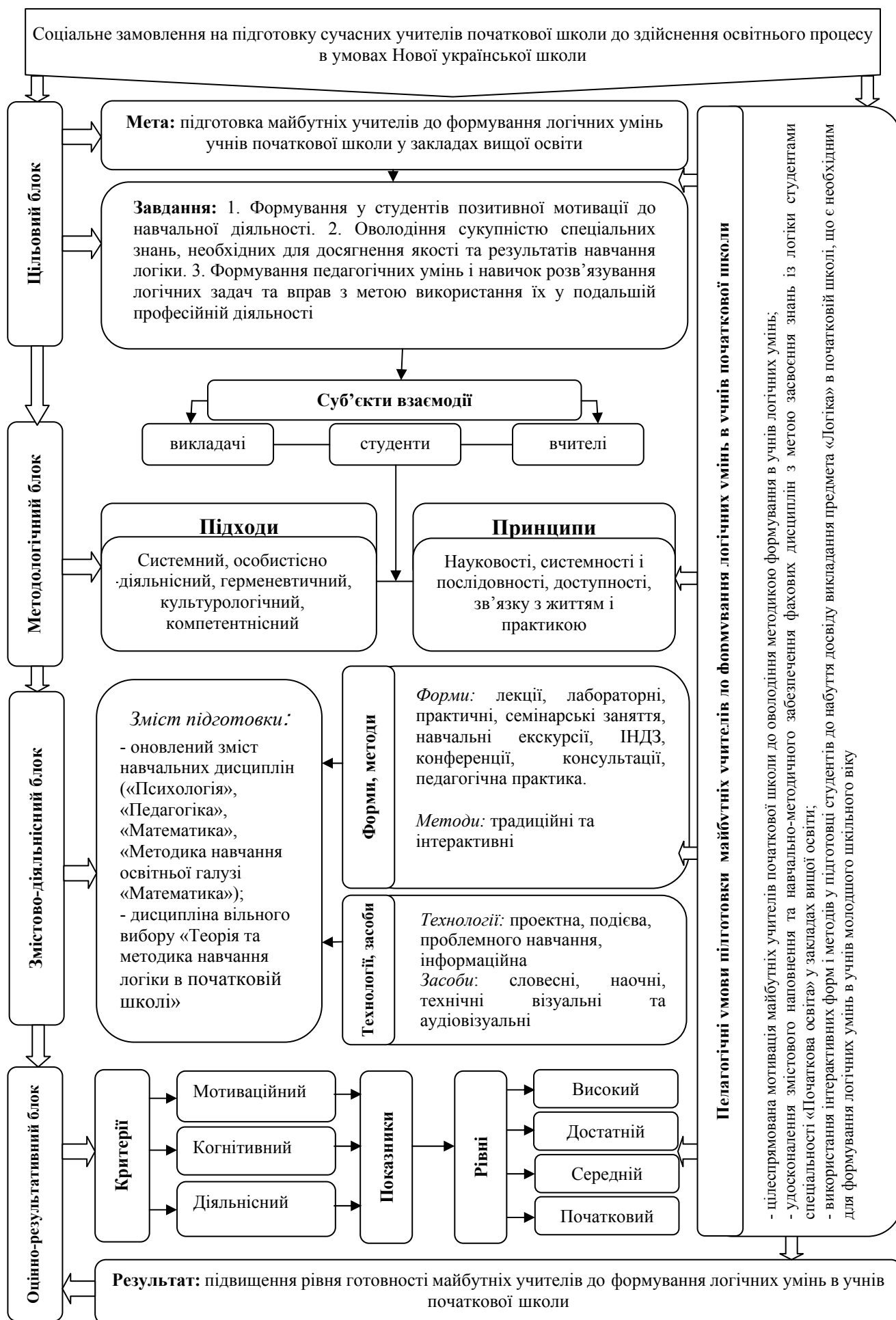

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи

При вивченні дисциплін «Педагогіка», «Психологія» збільшено кількість годин на розгляд тем, пов'язаних із сутністю логічних умінь та їх діагностикою, особливостями формування логічних умінь у молодших школярів.

Під час вивчення курсів «Математика» та «Методика навчання освітньої галузі “Математика”» додано матеріал для вивчення основних логічних понять, операцій над ними, логічних законів тощо; збільшено кількість годин на вивчення методики розв'язування завдань із логіки. Паралельно з вивченням розділу математики «Елементи математичної логіки» введено розроблену автором дисципліну вільного вибору «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі», яка знайомить студентів із теоретичною, практичною та методичною підготовкою до викладання предмета «Логіка» в початковій школі, до навчання молодших школярів логічно мислити, розв'язувати логічні завдання, виконувати логічні операції, будувати умовиводи, які передбачені підручниками «Логіка» (Митник О., 2–4 кл.).

Теоретична підготовка здійснювалася під час лекцій, семінарів, навчальних екскурсій, навчальних конференцій, консультацій. Практична підготовка відбувалася в ході лабораторних, практичних та семінарських занять. Проміжне місце посідають самостійні й позааудиторні заняття. Під час педагогічної практики студенти експериментальних груп комплексно застосовували отримані знання із психолого-педагогічних, методичних і спеціальних дисциплін та відпрацьовували вміння і навички розв'язування тих завдань, які сприяють формуванню логічних умінь молодших школярів. Такі завдання спрямовані на розвиток аналізу і синтезу; вміння порівнювати, класифікувати, обмежувати, узагальнювати та виконувати поділ понять; визначення істинності чи хибності простих та складених суджень тощо.

Третьою педагогічною умовою є використання інтерактивних форм і методів у підготовці студентів до набуття досвіду викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Реалізація зазначеної умови передбачала моделювання ситуацій застосування логічних умінь до розв'язання творчих завдань за допомогою логічних схем і законів; розв'язування задач на припущення, метод вилучення, на знаходження найгіршого варіанта тощо; майбутні педагоги вчилися ставити перед собою певні навчальні завдання, розвивати пізнавальну активність, опановувати рефлексію своєї навчальної діяльності. Під час формувального експерименту використовувалися інтерактивні методи: «мозковий штурм», «круглий стіл», «дискусія», «акваріум», «метод “Прес”», інтерактивні вправи: «Мікрофон», «Скринька» тощо.

За результатами констатувального і формувального етапів експериментального дослідження проведено порівняльний аналіз рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів, який подано у табл. 1.

За результатами реалізації педагогічних умов у процесі формувального експерименту в експериментальних групах високий рівень готовності студентів до формування логічних умінь учнів зріс порівняно із констатувальним етапом на 28,5 %; достатній – на 34,1 %; середній зменшився на 23,6 %; початковий – на 39,0 %. У контрольних групах зміни незначні: високий та достатній зросли на 0,3 %, середній – на 0,7 %, а початковий зменшився лише на 1,1 %.

Динаміка рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів (у %)

Рівні сформованості	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	на початок експер.	на кінець експер.		на початок експер.	на кінець експер.	
Високий	0,2	28,7	+28,5	0,2	0,5	+0,3
Достатній	1,3	35,4	+34,1	1,8	2,1	+0,3
Середній	44,0	20,4	-23,6	43,4	44,1	+0,7
Початковий	54,5	15,5	-39,0	54,6	53,5	-1,1

Для визначення статистичної достовірності та встановлення різниці між середніми значеннями рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до формування логічних умінь молодших школярів в контрольній і експериментальній групах обчислювали t-критерій Стьюдента. Для перевірки вірогідності одержаних результатів використовувався критерій Пірсона χ^2 (хі-квадрат).

Результати експериментальної перевірки педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи підтвердили їх ефективність, що виражається в позитивній динаміці рівнів готовності до роботи студентів експериментальних груп у порівнянні з контрольними.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладено результати теоретичного узагальнення і експериментальної перевірки процесу підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи. Результати дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. На основі аналізу наукових джерел з'ясовано, що дослідниками закладено методологічне підґрунтя та розкрито загальнотеоретичні питання підготовки майбутніх учителів початкової школи; висвітлено проблеми інтелектуального розвитку особистості, формування її критичного мислення та культури мислення молодшого школяра; питання розвитку математичної культури вчителя початкової школи та роботи з математично здібними учнями; обґрунтовано загальні проблеми формування особистості вчителя тощо. Проте в дослідженнях в основному звернуто увагу на розвиток творчих здібностей особистості, логічного мислення, на формування ключових компетентностей тощо. Поза увагою дослідників залишилася проблема формування логічних умінь в учнів, у тому числі й молодших школярів.

На основі аналізу наукових джерел уточнено сутність ключових понять дослідження. Під логічними уміньми учнів початкової школи розуміємо здатність учнів молодшого шкільного віку організувати свою розумову діяльність, тобто аналізувати, порівнювати, виділяти головне в навколишній дійсності (природі, побуті, ігровій діяльності); давати правильні визначення понять, які розглядаються в початковій школі, розрізняти їх види, виділяти істотні й неістотні ознаки; будувати прості та складені судження, визначати їх істинність і хибність; будувати правильні

умовиводи і міркування; при розв'язуванні задач створювати такий ланцюжок дій, який призведе до очікуваного результату.

Формування логічних умінь учнів початкової школи вважаємо цілеспрямованим і систематично здійснюваним педагогічним процесом оволодіння молодшими школярами логічними вміннями, результатом якого є їхня здатність шляхом аналізу, порівняння, виділення головного давати означення поняттям, виконувати логічні операції над ними, будувати судження, умовиводи та встановлювати їх істинність.

Підготовку майбутнього учителя до формування логічних умінь учнів початкової школи розуміємо як педагогічний процес, який передбачає набуття майбутніми фахівцями знань із логіки та методики формування логічних умінь у школярів, практичного досвіду оперувати та застосовувати основні логічні закони при розв'язуванні різних типів логічних завдань, навичок викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідними для формування логічних умінь молодших школярів.

2. Визначено критерії та показники готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до формування в учнів логічних умінь: мотиваційний (комплекс зовнішніх або внутрішніх мотивів педагогічної діяльності; схильність, сформованість ціннісних орієнтацій та інтерес до майбутньої роботи вчителя початкової школи, професійна спрямованість на формування в учнів логічних умінь), когнітивний (рівень знань із педагогіки, психології, логіки, математики та методики її навчання), діяльнісний (сформованість системи педагогічних умінь і навичок узагальнювати та застосовувати знання з педагогіки, психології, логіки, математики та методики її навчання при розв'язанні логічних вправ та завдань у практичній діяльності під час формування в молодших школярів логічних умінь, індекс задоволеності професійною діяльністю у студентів). На основі визначених критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності студентів до формування в учнів логічних умінь: високий, достатній, середній та початковий.

3. Побудовано модель підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи, яка охоплює такі блоки: цільовий (мета: підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи у закладах вищої освіти; завдання: формування у студентів позитивної мотивації до навчальної діяльності; оволодіння сукупністю спеціальних знань, необхідних для досягнення якості та результатів навчання логіки; формування педагогічних умінь і навичок розв'язування логічних задач та вправ з метою використання їх у подальшій професійній діяльності); методологічний (підходи: системний, особистісно-діяльнісний, герменевтичний, культурологічний, компетентнісний; принципи: науковості, системності і послідовності, доступності, зв'язку з життям і практикою); змістово-діяльнісний (зміст: оновлений зміст навчальних дисциплін («Психологія», «Педагогіка», «Математика», «Методика навчання освітньої галузі «Математика»); дисципліна вільного вибору «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі»; форми: лекції, лабораторні, практичні, семінарські заняття, навчальні екскурсії, ІНДЗ, конференції, консультації, педагогічна практика; методи: традиційні та інтерактивні; технології: проектна, подієва, проблемного навчання, інформаційна; засоби: словесні, наочні, технічні візуальні та аудіовізуальні);

оцінно-результативний (критерії: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний; показники: мотиви, ціннісні орієнтації, знання, уміння, професійні та особистісні якості; рівні: високий, достатній, середній, початковий; результат: підвищення рівня готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи).

4. Обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи: цілеспрямована мотивація майбутніх учителів початкової школи до оволодіння методикою формування в учнів логічних умінь; удосконалення змістового наповнення та навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з метою засвоєння знань із логіки студентами спеціальності «Початкова освіта» у закладах вищої освіти; використання інтерактивних форм і методів у підготовці студентів до набуття досвіду викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Перша педагогічна умова забезпечувалася формуванням цілеспрямованої мотивації, цінностей та інтересу до педагогічної діяльності на лекційних та практичних і семінарських заняттях шляхом ознайомлення студентів із сучасними вимогами до вчителя, серед яких є вміння формувати логічне та критичне мислення в учнів, оперування логічними поняттями; проведенням інтелектуальних ігор «Найрозумніший студент факультету початкової освіти», «Юний Піфагор», зустрічей, конференцій, майстер-класів учителів-практиків та ін.

З метою реалізації другої умови удосконалено змістове наповнення таких дисциплін, як «Педагогіка», «Психологія», «Математика», «Методика навчання освітньої галузі “Математика”» в контексті розширення знань студентів про роль і місце процесу формування логічних умінь молодших школярів у системі сучасної освіти; пропедевтику формування логічних умінь у початковій школі; логічні прийоми, будову міркувань із використанням правил логіки, визначення істинності або хибності суджень і умовиводів; зміст і методику формування логічних умінь учнів за альтернативними програмами; засоби формування логічних умінь учнів у навчальному процесі (дидактична гра, проекти, ІКТ). Паралельно з вивченням модуля математики «Елементи математичної логіки» запропоновано дисципліну вільного вибору «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі», де передбачено ознайомлення студентів із програмою та змістом вивчення логіки у початковій школі та методикою її викладання.

Реалізація третьої умови передбачала моделювання ситуацій застосування логічних умінь до розв’язання творчих завдань за допомогою логічних схем і законів; розв’язання задач на припущення, метод вилучення, на знаходження найгіршого варіанта тощо. Використовувалися різні види інтерактивних методів навчання: «Мозковий штурм», «Круглий стіл», «Дискусія», «Акваріум», «Метод “Прес”», інтерактивні вправи «Мікрофон», «Скринька» тощо.

За результатами реалізації педагогічних умов у процесі формувального етапу в експериментальних групах простежується підвищення рівня готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи порівняно з констатувальним. У контрольних групах суттєвої позитивної динаміки не виявлено. Результати експериментальної роботи доводять ефективність впровадження

запропонованих педагогічних умов в освітній процес підготовки студентів зі спеціальності «Початкова освіта».

Узагальнюючи результати дослідження, констатуємо, що всі завдання повністю реалізовано, а робочу гіпотезу про те, що процес підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи буде здійснюватися ефективно за вищезазначених педагогічних умов, підтверджено.

Проведене нами науково-педагогічне дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи. Перспективу подальших досліджень убачаємо в підготовці учителів до формування логічних умінь учнів базової та профільної середніх шкіл.

Зважаючи на актуальність проблеми, що досліджується, рекомендовано: упровадити в систему підготовки майбутніх учителів початкової школи дисципліну вільного вибору «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі», проведення тематичних семінарів з метою підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Ящук О. М. Формування логічного мислення молодших школярів на уроках математики: проблеми та перспективи. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2015. Вип. 52. С. 153–157.

2. Ящук О. М. Основні поняття логіко-математичного мислення особистості. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. Умань, 2015. Вип. 53. С. 203–208.

3. Ящук О. М. Вплив логіки на формування логічних умінь молодших школярів. *Актуальные научные исследования в современном мире: материалы XVII Междунар. научн. конф., (Переяслав-Хмельницький, 26–27 сентября 2016 г.)*. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вып. 9(17), ч. 4. С. 197–202.

4. Ящук О. М. Математичні задачі як засіб розвитку логічних умінь молодших школярів. *Дидактика: теорія і практика*. Київ, 2016. С. 202–207.

5. Yashchuk O. M. Pedagogical conditions of the preparation of future teachers for the formation of logical skills of junior pupils. *Modern Science – Moderní věda*. 2018. № 1. С. 94–104.

6. Ящук О. М. Сутність і критерії підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів. *Педагогічний альманах*. Херсон, 2018. Вип. 37. С. 222–227.

Наукові праці, що засвідчують апробацію матеріалів дисертації

7. Ящук О. М. Логіка як невід’ємна складова сучасної початкової школи. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-Української науково-дослідної лабораторії дидактики ім. Я. А. Коменського*: матеріали Третьої міжнар. онлайн Інтернет-конф. «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти», (Умань, 28 листоп. 2014 р.). Умань, 2014. С. 95–97.

8. Ящук О. М. Розвиток логічного мислення на уроках математики в початкових класах. *Неперервна педагогічна освіта: стан, проблеми, перспективи*.

матеріали Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., (Умань, 24 квіт. 2015 р.). Умань, 2015. С. 123–125.

9. Ящук О. М. Формування логічних прийомів учнів початкових класів. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Педагогічна освіта і наука: традиції, реалії, перспективи», (Умань, 8–9 жовт. 2015 р.). Умань, 2015. С. 87–89.

10. Ящук О. М. Логічні вміння як невід’ємна складова розвитку мислення молодшого школяра. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*: матеріали Третьої міжнар. Інтернет-конф. «Дидактика Яна Амоса Коменського: від минулого до сьогодення», (Умань, 6 листоп. 2015 р.). Умань, 2015. С. 142–146.

11. Ящук О. М. Роль математики у формуванні логіко-математичного мислення. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*: матеріали VIII Всеукр. Інтернет-конф. «Сучасні технології розвитку професійної майстерності майбутніх учителів», (Умань, 28 жовт. 2015 р.). Умань, 2015. С. 214–217.

12. Ящук О. М. Формування логічних умінь молодших школярів. *Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали XVII Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (Переяслав-Хмельницький, 17–18 жовт. 2015 р.). Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 17. С. 207–210.

13. Ящук О. М. Кооперативне навчання та роль учителя в його організації. *Сучасні наукові дослідження та розробки: теоретична цінність та практичні результати – 2016*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., (Братислава, 15–18 бер. 2016 р.). Київ, 2016. С. 164–166.

14. Ящук О. М. Розвиваюча гра як засіб розвитку логічного мислення у дітей молодшого шкільного віку. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф. «Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи», (Умань, 22 квіт. 2016 р.). Умань, 2016. С. 106–108.

15. Ящук О. М. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів. *FOLIA COMENIANA: вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*: матеріали Другої міжнар. наук.-практ. конф. «Актуальні проблеми сучасної психодидактики: філософські, психологічні та педагогічні аспекти», (Умань, 20–21 квіт. 2018 р.). Умань, 2018. С. 118–121.

16. Ящук О. М. Критерії підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь. *Неперервна педагогічна освіта в Україні: стан, проблеми та перспективи*: матеріали Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., (Умань, 27 квіт. 2018 р.). Умань, 2018. С. 80–82.

Наукові праці, що додатково відображають наукові результати дисертації

17. Теорія та методика навчання логіки в початковій школі: навч. посіб. / укладач О. М. Ящук. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. 156 с.

18. Ящук О. М. Сучасні підходи в процесі підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь молодших школярів на уроках математики. *Підготовка*

вчителя до використання інноваційних педагогічних технологій у початковій школі: монографія / за ред. Г. І. Коберник. Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. С. 85–101.

АНОТАЦІЇ

Ящук О. М. Підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Умань, 2018.

У дисертації на основі аналізу психолого-педагогічної літератури з'ясовано стан дослідженості проблеми підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи. Уточнено сутність ключових понять дослідження: «логічні уміння учнів початкової школи», «формування логічних умінь учнів початкової школи», «підготовка майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи». Визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні готовності студентів спеціальності «Початкова освіта» до формування в учнів логічних умінь: високий, достатній, середній, початковий.

Уперше розроблено й апробовано модель, обґрунтовано й експериментально перевірено сукупність педагогічних умов підготовки майбутніх учителів до формування логічних умінь учнів початкової школи: цілеспрямована мотивація майбутніх учителів початкової школи до оволодіння методикою формування в учнів логічних умінь; удосконалення змістового наповнення та навчально-методичного забезпечення фахових дисциплін з метою засвоєння знань із логіки студентами спеціальності «Початкова освіта» у закладах вищої освіти; використання інтерактивних форм і методів у підготовці студентів до набуття досвіду викладання предмета «Логіка» в початковій школі, що є необхідним для формування логічних умінь в учнів молодшого шкільного віку.

Удосконалено форми, методи, засоби освітнього процесу для підготовки майбутніх учителів початкової школи до формування в учнів логічних умінь. Подальшого розвитку набули зміст, форми та технології професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці та впровадженні в освітній процес педагогічних закладів вищої освіти методики діагностування рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічних умінь в учнів початкової школи, у розробці авторських навчальних програм, спрямованих на удосконалення підготовки майбутніх учителів початкової школи та реалізацію навчально-методичного забезпечення. Оновлено зміст дисциплін «Педагогіка» і «Психологія» темами, пов'язаними із діагностикою й особливостями формування логічних умінь у молодших школярів та методикою роботи у цьому напрямі; у дисциплінах «Математика» та «Методика навчання освітньої галузі “Математика”» додано матеріали для вивчення основних понять з логіки, операцій над ними, логічних законів тощо; збільшено кількість годин на вивчення методики розв'язування завдань із логіки.

Автором розроблено й апробовано програму дисципліни «Теорія та методика навчання логіки в початковій школі» для студентів спеціальності «Початкова освіта»

(освітній рівень «бакалавр»), його навчально-методичне забезпечення, які можуть бути використані в процесі підготовки майбутніх учителів початкової школи та в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: учні початкової школи, підготовка до формування логічних умінь, майбутні вчителі, логічні вміння, початкова школа, педагогічні умови підготовки майбутніх учителів, модель підготовки майбутніх учителів початкової школи, логіка, логічні поняття.

Yashchuk O. M. Future teachers' training for the development of logical skills by primary school children. – Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

Thesis for Candidate Degree in Pedagogy, specialty 13.00.04 – Theory and Methods of Professional Education. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2018.

The thesis defines the state of research of the problem of future teachers' training for the development of logical skills by primary school pupils in theory and practice on the basis of psychological and pedagogical literature analysis.

The essence of some of the key concepts of the research has been specified. They are: primary school pupils' logical skills, the development of primary school pupils' logical skills, future teachers' training for the development of primary school pupils logical skills. Criteria and rates have been characterized as well as the levels of readiness of "Primary education" specialty students for the development of pupils' logical skills. The levels are high, sufficient, intermediate, and elementary.

The formation of the logical skills of primary school pupils is considered to be a purposeful and systematic pedagogical process of mastering the logical skills by junior pupils. Its result is their ability to give definitions of notions, to perform logical operations on them, to construct judgments, inferences and establish their verity by means of analysis, comparison, and selection of main issues.

We understand the training of future teachers for the formation of primary school pupils' logical skills as a pedagogical process that involves the acquisition of knowledge in logic and methodology of forming logical abilities of junior pupils by future specialists, the acquisition of practical experience to operate and apply the main logical laws during the solution of different types of logical tasks, skills to teach the subject "Logic" at primary school, which is necessary for the development of logical skills by the junior pupils.

The model of future teachers' training for the development of logical skills by the primary school pupils as a synthesis of its connected components such as purposeful, methodological, context and activity, assessment and resultative has been worked and tried out.

The combination of pedagogical circumstances of future teachers' training for the development of primary school pupils' logical skills has been substantiated and checked up experimentally. These circumstances include: goal-oriented motivation of the primary school teachers towards the acquirement of methodology of logical skills formation by the pupils; the improvement of content, teaching and learning materials of professional subjects with the aim to acquire knowledge in logic by the students of specialty "Primary education" at the establishments of higher education; the use of interactive forms and methods during

the students' training towards experience acquirement for teaching the subject "Logic" at primary school, which is necessary for the formation of logical skills by the primary school pupils.

Forms, methods and means of educational process according to the future teachers' training for the development of pupils' logical skills have been improved. The contents, forms and technologies of future primary teachers' professional training have been further developed.

Practical meaning of the obtained results lies in the development and implementation into the educational process the diagnostics methodology of the future teachers' readiness for the formation of primary school pupils' logical skills, author curriculum working out aimed at the improvement of the future primary school teachers' training and realization of teaching and learning materials as well as renewal of contents of the subjects "Pedagogy" and "Psychology" with topics, connected with diagnostics and peculiarities of logical skills formation by the primary school pupils and methods of work in this direction. Parts of the topics and subtopics according to the study of the main logic concepts, operations with them, logical laws etc. have been extended within the subjects "Mathematics" and "Methodology of study of education sector "Mathematics"". Methodology of solving tasks in "Logic" has been processed in a profound way.

The author has worked and tried out the curriculum "Theory and methodology of teaching logic in primary school" for the students of specialty "Primary education" (educational level "Bachelor"), its teaching and learning materials, which can be used in the process of future primary school teachers' training and in the system of teachers' post graduate studies.

The diagnostics of future teachers' readiness towards development of primary school pupils' logical skills has been conducted.

Key words: primary school pupils, training for the development of logical skills, future teachers, logical skills, primary school, pedagogical conditions of future teachers' training, the model of future primary school teachers' training, logic, logical concepts.

Підписано до друку 22.10.2018 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 120. Зам. 83.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua